

Gezondheid en milieu voorop

www.gezondheidsmilieuvorop.be

Gezondheidssector, milieubeweging en
gezinsorganisaties formuleren 28 speerpunten
voor een ambitieus Vlaams industrieel
milieubeleid

16 februari 2022

De PFOS-verontreiniging door het Amerikaanse chemiebedrijf 3M in Zwijndrecht heeft verschillende pijnpunten in het milieubeleid van de laatste twintig jaar blootgelegd: lakse lozingsnormen, milieueffectenrapportage die dreigt te worden afgebouwd, omgevingsvergunningen op maat waarbij economische belangen voorrang krijgen op de bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid, gebrek aan adviezen van verschillende instanties en tot slot de afbouw van milieu-administraties en inspectiediensten.

Deze tekortkomingen hebben niet alleen een impact op het leefmilieu en de natuur, maar ook op de gezondheid van burgers. Hoog tijd om de balans te herstellen tussen enerzijds leefmilieu, natuur en volksgezondheid, en anderzijds de belangen van de industrie.

Als brede coalitie van milieu- en natuurverenigingen en gezondheids- en gezinsorganisaties schuiven we 28 concrete speerpunten naar voor om het Vlaams milieubeleid te versterken. Op die manier willen we ervoor zorgen dat onze regio nooit opnieuw slachtoffer wordt van een milieuschandaal als de PFOS-vervuiling.

Onze speerpunten voor de Vlaamse overheid:

Beleid

1) **Versterk de milieu- en gezondheidsoverheidsdiensten** (de Vlaamse Milieumaatschappij, het Departement Omgeving, de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij, het Agentschap Natuur en Bos, het Agentschap Zorg en Gezondheid) zodat zij volledig autonoom voldoende expertise en mankracht in huis hebben om alle dossiers op een kwaliteitsvolle manier te beoordelen. De personeelsbesparingen van de voorbije jaren¹ hebben bij de adviesverlenende diensten immers geleid tot een duidelijk verlies aan capaciteit (het aantal beoordeelde dossiers) en kwaliteit (de tijd die beschikbaar is om een dossier grondig te bestuderen). Deze overheidsdiensten moeten ook instaan voor het uitwerken van milieu- en gezondheidsnormering; werk dat nu soms uitbesteed wordt aan private studiebureaus. Bouw ook de capaciteit van de handhavingsdiensten uit, zowel Vlaams als lokaal. Niet enkel de kwantiteit maar ook de kwaliteit van de controles moet scherper. Milieunormen moeten afgedwongen worden om effectief te zijn. Verhoog daarom ook de boetes voor milieuvervuilende bedrijven. En pleit op federaal niveau voor de versterking van de parketten om milieu-inbreuken beter te vervolgen.

---

¹ Tussen 2010 en 2021 is het aantal koppen bij het beleidsdomein Omgeving met 18,7 % afgebouwd (voor meer details: zie [schriftelijke vraag nr. 1336](#) van mevrouw Mieke Schauvliege aan minister Zuhal Demir).

- 2) **Versterk het milieueffectenrapport (MER).** Op dit moment wordt dit instrument afgebouwd en wordt overwogen om de onafhankelijke toets door de administratie af te schaffen. Dat is nefast voor de kwaliteit en slagkracht van de milieueffectenrapportage. Versterk daarom de impactanalyses voor de thema's milieu, natuur, water en gezondheid. Daarbij moeten het Agentschap Zorg en Gezondheid, het Agentschap Natuur en Bos en de Vlaamse Milieumaatschappij verplicht een advies formuleren op elke MER. Dat betekent ook dat het principe "geen advies is stilzwijgend gunstig advies" wordt afgeschaft. Ook moeten de thema's klimaat en (grond)waterbeheer sterker uitgewerkt worden in het MER. Dat kan door de mogelijkheden en de kosten voor broeikasgasreducerende en waterbesparende maatregelen in kaart te brengen. Op deze manier hebben bedrijven die de komende jaren hervergund worden meteen een stappenplan richting klimaatneutraliteit en watervriendelijk bedrijfsbeheer op zak.

- 3) **Kies voor een geïntegreerde milieuaanpak.** Kijk niet enkel naar de impact van één extra bedrijf of investering (bv. GPBV-bedrijven² die best beschikbare technieken toepassen), maar kijk ook naar de totale milieu-impact op de omgeving van alle nabijgelegen bedrijven. Beoordeel niet enkel de technische haalbaarheid van maatregelen, maar ook de draagkracht van de volledige omgeving, zowel voor omwonenden en hun gezondheid als voor de natuur.

- 4) **Maak een einde aan de eeuwigdurende omgevingsvergunning.** Een permanente omgevingsvergunning is de facto een eeuwigdurend recht om het milieu te vervuilen. De evaluaties binnen dat systeem zijn onvoldoende scherp in vergelijking met het vroegere systeem van de hervergunning, waarbij een onderneming moest aantonen dat het aan eventuele nieuwe milieunormen voldeed. Voer daarom opnieuw vergunningen met een beperkte looptijd in, zodat nieuwe inzichten en best beschikbare technieken zo snel mogelijk kunnen worden geïmplementeerd. Zie ook scherper toe op een correcte toepassing van de 'administratieve lus'. Dit systeem, waarbij aanvragers hun vergunning nog kunnen wijzigen tijdens de beroepsprocedure, wordt dikwijls misbruikt om essentiële nieuwe zaken te introduceren waarbij het publiek en de adviserende instanties te weinig tijd hebben (30 in plaats van 60 dagen) om te reageren.

- 5) **Voer eindelijk een transparant omgevingsvergunningenregister in,** zowel voor GPBV- als niet-GPBV-installaties. Een gebruiker kan daarin zoeken op trefwoorden (per sector, per capaciteit, per rubriek) met duidelijke naamgeving van de

---

² Dit zijn industriële installaties met een mogelijk grote impact op het milieu en die onderworpen zijn aan de Europese richtlijn inzake industriële emissies. Zie <https://omgeving.vlaanderen.be/gpbv-installaties>

bestanden (zodat het onderscheid tussen een basisvergunning of een vergunningswijziging duidelijk is), looptijd van de vergunningen, eventuele MER-plicht, eerdere vergunningen en aanpassingen, etc. Hiervoor ontbreekt vandaag enkel nog een ministerieel besluit.

- 6) **Wijs bedrijven op proactieve wijze de weg naar veilige alternatieven die al bestaan.** De informatie over veilige stoffen moet eenvoudig raadpleegbaar zijn. Interessante voorbeelden zijn terug te vinden in het buitenland, zoals het initiatief van het Franse *Institut national de l'environnement industriel et des risques* (INERIS) om het gebruik van bisfenolen uit te faseren³. Of de online kennisdatabank van het *International Chemical Secretariat* voor bedrijven die veiligere alternatieven zoeken voor stoffen als bisfenolen en ftalaten⁴. Indien nog geen veilige alternatieven voorhanden zijn, moet het wetenschappelijk onderzoek zich prioritair richten op het vinden van veilige alternatieven, al dan niet in Europees verband.

Gezondheid

- 7) **Baseer de lozingsnormen op eco- en humantoxicologisch onderzoek in plaats van op de actuele technologische haalbaarheid.** Dat geldt voor alle (nieuwe) chemicaliën, microplastics en andere effluënten. Investeer in onderzoek naar hormoonverstorende eigenschappen van chemische stoffen, waaronder PFOS, die zelfs bij zeer lage concentraties een gezondheidseffect kunnen hebben. Versterk de actieve langdurige monitoring van bodem en water, en investeer bijkomend in humane biomonitoring, in het bijzonder in gebieden die getroffen worden door industriële vervuiling⁵. Investeer in onderzoek naar biomerkers, zodat mogelijke gezondheidseffecten door een (langdurige) blootstelling bij omwonenden sneller opgespoord kunnen worden. Schrap daarenboven “no gold plating”⁶ als centraal principe uit het Vlaamse milieubeleid⁷. In situaties waar de milieudruk al heel hoog is (denk maar aan de stikstofcrisis of de PFAS-vervuiling in de Schelde), moet net méér gebeuren.
- 8) **Actualiseer de Vlarew-wetgeving** door de rubriekenlijst aan te vullen met bepalingen en normen rond chemische stoffen waarvan bij het opstellen van de wetgeving nog niet erkend werd dat ze gevaarlijk zijn. Voer deze aanpassingen op

---

³ <https://substitution-bp.ineris.fr/fr>

⁴ <https://www.chemsec.org>

⁵

https://www.researchgate.net/publication/337229877_Health_in_Environmental_Impact_Assessment_EIA_Gaining_strength_from_the_'Family_of_health_assessments'_approach

⁶ Het principe ‘no gold plating’ betekent dat een lidstaat in haar eigen wetgeving niet verder gaat dan wat Europees minimaal vereist is (middels Europese richtlijnen).

⁷ Zie het Vlaamse Regeerakkoord 2019 - 2014, met o.a. “Bij de implementatie van EU-richtlijnen gaat Vlaanderen in het belang van ons economisch weefsel niet ruimer of strenger dan strikt noodzakelijk is (i.e. het ‘no gold plating’-principe).”

geregelde tijdstippen door zodat de Vlarem-wetgeving aansluit op de recentste wetenschappelijke inzichten inzake mogelijke risico's en schadelijke gevolgen.

- 9) **Stel het voorzorgsprincipe centraal** en werk een effectieve en vroegtijdige risicosignalering uit. Zo moeten bedrijven eerst bewijzen dat een product niet schadelijk is voor het leefmilieu en de volksgezondheid vooraleer ze het in gebruik nemen of in de omgeving lozen. Ook moeten bedrijven aan strengere zelfcontroleverplichtingen voldoen, zodat interne problemen vlugger gesignaleerd worden. Concretiseer daarbij de implementatie van het voorzorgsbeginsel⁸:
- a) **Pas de kindnorm toe:** Kinderen zijn bijzonder kwetsbaar voor milieuvervuiling: het is een belangrijke oorzaak van ziekte, sterfte en handicap ongeacht het ontwikkelingsniveau van het land⁹. Wanneer de overheid maatregelen neemt voor producten en stoffen waarmee kinderen in aanraking kunnen komen (hetzij direct door contact bij gebruik, hetzij indirect door verspreiding in het leefmilieu), dient men zich te **baseren op de schadelijkheid van de stoffen in die producten bij kinderen**. Beoordeel de schadelijkheid van de stoffen niet enkel alleenstaand, maar ook in combinatie met andere stoffen (cocktaileffect).
  - b) **Garandeer in alle stadia van het productieproces de traceerbaarheid van chemische stoffen waaronder hormoonverstoorders** als middel om (latere) risico's te beheren. Ten aanzien van de toezichthoudende overheden moet de grootst mogelijke transparantie gegarandeerd worden.
- 10) **Geef op Europees niveau steun aan een aanscherping van de REACH-regelgeving** (*Registration, Evaluation, Authorization and restriction of Chemicals*), want bij het op de markt brengen van nieuwe chemicaliën zijn strengere evaluatieprocessen nodig. Nu mogen chemicaliën na registratie door het *European Chemicals Agency* (ECHA) op de markt gebracht worden. Ook al zijn ze giftig. Dat moet strenger. Steun de ambitie dat chemicaliën pas verkocht mogen worden als het ECHA goedkeuring verleent, volgens het principe "**No authorisation, no market**", zoals dat ook voor geneesmiddelen geldt. Van veel stoffen hebben we momenteel namelijk weinig informatie over de schadelijkheid, zowel individueel als in combinatie met andere stoffen. Zo zijn vandaag naar schatting 145.000 verschillende stoffen in de handel en slechts 1 % is onderzocht op hormoonversturende eigenschappen.¹⁰

---

⁸ Mededeling van de Commissie over het voorzorgsbeginsel, COM (2000), p. 15

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52000DC0001&from=NL>

⁹ Children's Environmental Health: Beyond National Boundaries (Miller et al. 2016:

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26613694/>)

¹⁰ Verslag over het voorstel van decreet houdende wijziging van het decreet van 21 november 2003 betreffende het preventieve gezondheidsbeleid, wat betreft de sensibiliseringsplicht en het preventieve beleid met betrekking tot de blootstelling aan chemische stoffen die de normale hormonale werking van het menselijk organisme ontregelen of kunnen ontregelen, 1859 (2018-2019) – Nr. 2, p.3 - <http://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1470345>

- 11) **Informeer en sensibiliseer lokale overheden en burgers over mogelijke negatieve effecten van chemische stoffen** (met bv. hormoonverstorende werking): Momenteel hebben de meeste burgers onvoldoende kennis om goede keuzes te maken¹¹. Producenten moeten daarom zo transparant mogelijk informatie aanleveren: de burger is geen chemisch expert. In het Vlaams preventiedecreet van 2019 (artikel 51) is de basis gelegd om gepaste maatregelen te nemen om het brede publiek te informeren over de impact van hormoonverstoorders. Versterk daarbij de gezondheidsvaardigheden van de burgers, zeker bij kwetsbare groepen, en hou rekening met gezondheidsongelijkheid.
- 12) **Pas het principe ‘[Health in all policies](#)’ van de Wereldgezondheidsorganisatie en het Vlaams Instituut Gezond Leven toe.** Concreet moet er altijd een gezondheidscheck zitten in beleidsvisies en -programma’s (inzake mobiliteit, ruimtelijke ordening, landbouw, industrie en leefmilieu). Een gezondheidsbevorderend beleid houdt systematisch rekening met gevolgen van haar beslissingen voor de gezondheid en zoekt naar synergieën waardoor schadelijke gevolgen voor de gezondheid worden vermeden en de gelijkheid op gezondheidsgebied wordt verbeterd. Neem in de Vlaamse beleidsprogramma’s dan ook concrete gezondheidsdoelstellingen op (voor tabak en alcohol bestaat dit al, nog niet voor milieu & gezondheid).
- 13) **Beschouw PFAS als 1 groep en pleit voor een verbod op Europees niveau.** Het gewenste beschermingsniveau voor de mens en omgeving kan enkel bereikt worden na een heel sterke daling van de blootstelling aan PFAS, mede omwille van de niet-afbreekbaarheid (het persistente karakter) ervan, gekoppeld met een combinatie van mobiliteit of bio-accumulabiliteit. Een sterke daling van de blootstelling kan er enkel komen door een verbod of ban (een restrictie onder REACH-regelgeving). Vul tegelijk het concept “essentieel gebruik” aan met concrete toepassingen. Een PFAS-ban stimuleert trouwens de innovatie bij bedrijven: in Denemarken werd in 2019 beslist om verpakkingen met PFAS te verbieden, waarna Deense bedrijven op korte tijd alternatieven vonden¹².

---

¹¹ Bv. 62 % van de ondervraagde Vlamingen heeft nog nooit van hormoonverstoorders gehoord. In het Brussels en Waals gewest is dat respectievelijk 23 en 32 %. Zie Enquête van de Onafhankelijke Ziekenfondsen bij 1.000 Belgen, 2020. Zie een enquête van de Onafhankelijke Ziekenfondsen bij 1.000 Belgen, 2020. Zie p 9.

https://www.mloz.be/sites/default/files/events/position_paper_onafhankelijke_ziekenfondsen_hormoonverstoorders_0.pdf

¹²

<https://www.ahlstrom-munksjo.com/Media/articles/ahlstrom-munksjo-offers-broad-range-of-fluorofree-grease-proof-food-packaging-on-a-global-scale/>

- 14) **Promoot actief het gebruik van de nieuwe Europese website over hormoonverstoorders (www.edlists.org).** België en enkele andere lidstaten lanceerden deze website in 2020 om bedrijven en stakeholders te informeren over stoffen die nu al als hormoonverstoorders zijn geïdentificeerd of die in de EU worden beoordeeld op hun hormoonverstorende eigenschappen.
- 15) **Gebruik voluit de opportuniteiten van het komende nationale actieplan voor hormoonverstoorders¹³** om soortgelijke milieuverontreiniging in de toekomst te vermijden en de blootstelling van de burgers aan hormoonverstoorders zoals PFOS te stoppen, o.a. door striktere wetenschappelijk onderbouwde normen te hanteren. Doe dit in samenwerking met alle beleidsniveaus (federaal en Europees).
- 16) **Richt een onderzoeks- en gezondheidsfonds op dat het wetenschappelijk onderzoek bekostigt.** Dat onderzoek moet zich onder andere richten op alternatieven en vervangingsproducten voor schadelijke stoffen en veilige recyclage of hergebruik van producten die schadelijke stoffen bevatten.

Juridisch

- 17) **Evalueer de barrières die een juridische bescherming van het leefmilieu en de natuur bemoeilijken.** De Klimaatzaak, het PFOS-dossier, de plastic nurdles, stikstofneerslag op natuurgebieden en luchtvervuiling: vaak zijn het niet de toezichthoudende overheden, maar burgers en milieuorganisaties die milieuvervuiling aan de kaak stellen. Zij botsen op tal van financiële en procedurele barrières in administratieve en gerechtelijke procedures die een effectieve implementatie van de milieuwetgeving de facto bemoeilijken. Evalueer en stuur - in onderling overleg - deze barrières bij zodat ze geen onredelijke situaties blijven veroorzaken die zowel rechtszekerheid als milieubescherming ondermijnen. Hiervoor is een breed pakket aan maatregelen nodig: toegang tot informatie, een versterkte administratie, eliminatie van bepaalde rechtsvergoedingen en andere barrières tot rechtspraak.
- 18) **Verspreid pro-actief informatie over milieuvergunningen, lopende onderzoeken en beslissingen naar de bevolking.** Vergunningen moeten transparant online worden geplaatst, net als alle rapporten besteld of uitgevoerd door de overheid. Pas dus een actieve informatieplicht toe.

---

¹³

<https://www.health.belgium.be/nl/openbare-raadpleging-over-het-ontwerp-van-het-nationaal-actie-plan-hormoonverstoorders-naped>

- 19) **Scherp de wet op openbaarheid van bestuur aan.** De Vlaamse Vereniging van Journalisten stuurde eerder al [een kritische brief](#) naar de Vlaamse overheid om dit aan te kaarten. Neem een voorbeeld aan de Nederlandse WOB ([Wet Openbaarheid Bestuur](#)) en de uitvoering ervan, waar de burger na een aantal dagen al antwoord krijgt en waar de privacy voor personen behouden blijft. Voor sommige documenten geldt een inzage-recht, maar geen kopierecht. Zorg dat de Vlaamse en federale beroepsinstanties openbaarheid van bestuur, die zich uitspreken over inbreuken op de actieve openbaarheid van bestuur, de mogelijkheid krijgen een dwangsom op te leggen ten gunste van de aanvrager wanneer de overheid nalaat de uitspraak na te leven.
- 20) **Voer bewijsvermoedens en een gedeelde bewijslast in.** Er gaapt een grote kennis- en informatiekloof tussen vervuilende bedrijven enerzijds en overheid, milieuoorganisaties en burgers anderzijds. Verklein deze kloof door bewijsvermoedens en een gedeelde bewijslast in te voeren. Als een milieuvereniging of burger vermoedt dat milieuvuiling veroorzaakt wordt door een bedrijf, dan is het aan het bedrijf om zijn onschuld te bewijzen. Een gelijkaardige regeling bestaat in de antidiscriminatie wetgeving.
- 21) **Geef uitvoering aan de rechterlijke bijsturing in de bescherming van natuur en milieu.** In een aantal recente zaken stelde de rechter een duidelijke normoverschrijding en gebrek aan ambitie van de overheid vast. Met respect voor de rechtsstatelijke principes zouden deze uitspraken moeten leiden tot prompt herstel van de vastgestelde onwettelijkheden. In het buitenland gebeurt dit wel. Zo heeft de Duitse regering, naar aanleiding van de Duitse Klimaatzaak beslecht door het Bundesverfassungsgericht, haar klimaatdoelen bijgesteld.
- 22) **Geef de rechten van de natuur een plaats in het rechtsverkeer.** Wanneer het beleid of de rechter vandaag een belangenafweging maken, wordt onvoldoende rekening gehouden met de belangen van de natuur. Zet daarom stappen om te evolueren naar een situatie waarbij ook de natuur erkend wordt als rechtssubject. Dit kan bijvoorbeeld inhouden dat een juridische of administratieve actie gevoerd kan worden in naam van de natuur, of dat bij de vaststelling van juridische aansprakelijkheid ook rechtstreekse ecologische schade in rekening gebracht kan worden, en dat ook de natuur begunstigde kan zijn wanneer er rechtsherstel in geld of natura wordt geboden.

- 23) **Breid het toepassingsgebied van de groepsvordering uit naar milieuvervuiling.** Zo kan de geleden schade vergoed worden van consumenten die schade lijden door milieuvervuiling en die zich verenigen via een “*rechtsvordering tot collectief herstel*” (ook wel class action of groepsvordering genoemd); zoals bv. de inwoners van Zwijndrecht die schade lijden door de PFAS-vervuiling.
- 24) **Verplicht Vlaamse bedrijven die verontreinigende stoffen of organismen produceren of gebruiken, een verzekering te nemen die de de financiële kosten voor het opruimen van milieuschade en het herstel van de natuur in zijn oorspronkelijke toestand dekt.** De Richtlijn Milieu-aansprakelijkheid geeft lidstaten al sinds haar inwerkingtreding in 2004 de mogelijkheid om vervuilende bedrijven te verplichten een verzekering voor milieuvervuiling te nemen. Vlaanderen liet na dit te doen. Zeven Europese lidstaten, waaronder Nederland, maakten er wel gebruik van.

Governance

- 25) **Geef grote bedrijven met (potentieel) een grote milieu-impact meer rechtszekerheid door een aparte stap in te bouwen in de inspraakprocedure.** In deze (vroeg) stap kunnen milieuorganisaties, bedrijven en overheid in dialoog gaan over het onderwerp van de vergunningsaanvraag, de maatregelen om de milieu- en gezondheidsimpact te beperken en het stappenplan richting klimaatneutraliteit. Zo versterkt de procedure van het openbaar onderzoek en ontstaat de mogelijkheid om structurele, adviserende en onderhandelingsgerichte trajecten toe te voegen. Deze aanpak kan en hoeft niet verplicht te zijn voor bedrijven of milieuverenigingen, noch kan het het recht op een later bezwaar wegnemen, maar het kan wel voor een constructieve aanvulling zorgen in het milieubeleid.
- 26) **Neem in het Omgevingsvergunningendecreet een centrale boodschap op rond de bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid.** Milieuwetgeving moet ervoor zorgen dat voldoende belang wordt gehecht aan het vrijwaren en verbeteren van de [kwaliteit van het leefmilieu](#) en dat de aandacht die hieraan gegeven wordt in evenwicht is met andere belangrijke maatschappelijk doelen.

27) **Neem op Europees niveau coherente en ambitieuze standpunten in** die in lijn liggen met het met Europese streven naar een sterke afbouw van de verontreiniging van lucht, water en bodem¹⁴ en met de Europese Green Deal.

28) **Voer pro-actief een transparant en deontologisch onderbouwd personeels- en benoemingsbeleid** om mogelijke problemen met onder andere belangenvermenging en -conflict te vermijden bij medewerkers van strategische organen en kabinetten. Pas daarbij de aanbevelingen uit het meest recente conformiteitsverslag van de GRECO voor België toe op het Vlaamse Gewest¹⁵.

Ondertekenaars:

Peter Wouters, voorzitter beweging.net

Alexander Claeys, voorzitter Bioforum

Vera Dua, voorzitter Bond Beter Leefmilieu

Bert De Somviele, directeur BOS+

Filip De Bodt, coördinator Climaxi

Dries Verhaeghe, bestuurder van Dryade

Ludo Stevens, algemeen coördinator Fietsersbond

Frans Schotte, algemeen voorzitter Gezinsbond

Valerie Del Re, algemeen directeur Greenpeace

Toon Penen en Cliff Van Buggenhout, Grondrecht

Arne Dambre, Health for Future - Belgium

Marc Michils, algemeen directeur Kom op Tegen Kanker

Luc Van Gorp, voorzitter van de Landsbond der Christelijke Mutualiteiten

Bart Dewael, secretaris-generaal van de Landsbond van de Liberale Mutualiteiten

Philippe Mayne, secretaris-generaal van de Landsbond van de Neutrale Ziekenfondsen

---

¹⁴ Mededeling Europese Commissie (2020): *Route naar een gezonde planeet voor iedereen EU-actieplan: Verontreiniging van lucht, water en bodem naar nul*

¹⁵ Zie

<https://rm.coe.int/vijfde-evaluatiecyclus-het-voorkomen-van-corruptie-en-het-bevorderen-v/1680a53be6>

Xavier Brenez, directeur-generaal van de Landsbond Onafhankelijke Ziekenfondsen

Paul Callewaert, algemeen secretaris van het Nationaal Verbond Socialistische Mutualiteiten

Walter Rycquart, algemeen directeur Natuurpunt

Jef Van De Wiele, voorzitter Natuurpunt afdeling Waasland

Tom Cox en Marlies Lenaerts, voorzitters Recht op Lucht

Vanya Verschoore, coördinator Reset.Vlaanderen

Thomas Goorden

Stijn Overloop, directeur Velt

Marcel Antenbrink, directeur Vogelbescherming Vlaanderen

Sofie Luyten, deputy ceo WWF

